

Møllebygger

Af Søren Vadstrup
Maj 2006

Danmark havde omkring 1300-tallet ca. 3000 vandmøller, et antal der holdt sig ret uændret frem til slutningen af 1600-tallet, hvor vandmøllerne begyndte at vige til fordel for vindmøllerne. Omfattende afvandingsarbejder inden for landbruget var en væsentlig årsag hertil. Man antager at møllerne er blevet bygget af munke, der kom fra England og Holland, hvor mølleteknikken var mest udviklet.

Møllebyggerne kendes næsten udelukkende gennem de arbejder, de har udført. Man kan derfor stort set kun gætte sig til de anvendte tekniske beregnings- og opførelsesmetoder. Det er imidlertid givet, at møllekunsten har indtaget en teknologisk førerstilling i samfundet helt frem til midten af det nittende århundrede.

Dampmaskinens og petroleumsmotorens almindelige udbredelse i sidste halvdel af forrige århundrede betød en langsom, men sikker tilbagegang for vind og vandmøllerne og dermed også for møllebyggerne. Nogle møllere forsøgte at forhale udviklingen ved at få installeret petroleumsmotorer til at trække kværnene i deres vindmøller.

Møllebyggerfaget er i dag minimeret til 2 udøvende møllebyggerfirmaer. Ingen af disse har været med til at opføre en ny mølle, men i ganske få tilfælde har de deltaget ved flytning af møller, der fortsat skulle bruges til produktion.

En særlig specialitet, som er stadigt tilbagevendende, er fremstillingen af de krumme og vredne møllevinger, samt udførelsen af vandmøllehjul, herunder slidsker og stigeværk. Dertil kommer møllernes komplicerede indre med tandhjul, udvekslinger, gear, bremses, kværne, 'højseværk og kornslidsker, som møllebyggeren skal kunne overskue og rekonstruere. Der har gennem de senere år været en glædelig tendens til at istandsætte en række møller til at være fuldt funktionsdygtige på alle leder.

En møllebygger skal fortrinsvis kunne arbejde i træ i store dimensioner, men også andre materialer som smedejern, støbejern, messing, tovværk og læder indgår i konstruktionerne. Dertil kommer mange forskellige træsorter og træsamlinger, ligefra døre og vinduer over spåndækning til plankespær. Alt dette kræver meget stor håndværksmæssig viden og kunnen.

Relaterede fag

Tømrere.

Uddannelse

Der findes i dag ingen etableret møllebygger-uddannelse. Da det næppe er realistisk at forestille sig

møllebyggerfagets genopståen, vil det være et nærliggende alternativ at tilbyde interesserede tømrere en overbyggende uddannelse i møllerestaurering og vedligeholdelse.

Beskæftigede / antal virksomheder

Ifgl. Raadvad-Centerets Håndværker-Database er der i 1999 2 møllebygger-firmaer i Danmark.

Materialer / teknikker

Viden om materialer er afgørende for møllebyggeren, der skal kunne anvende de rette træsorter til forskellige dele af møllens maskineri. Kendskab til, hvorledes materialer som træ og jern arbejder sammen i et maskineri, er også afgørende. Den øvrige tildannelse af aksler, hjul, drev og tandhjul udføres med traditionelle samlingsmetoder med tappe og nagler, der kan tåle de rystelser, der opstår under møllens drift